

Dantes Hel

Dantes Hel

Jules Grandgagnage

Schrijver: Jules Grandgagnage

Illustraties: Gustave Doré (1832-1883) - Inferno

ISBN: 9789465310633

© Jules Grandgagnage

Inleiding

DANTE ALIGHIERI (1265–1321) was een Italiaanse dichter, filosoof en schrijver, die algemeen wordt beschouwd als een van de grootste literaire figuren aller tijden. Hij werd geboren in Florence, Italië, in een adellijke maar niet rijke familie. Dantes beroemdste werk is ***De Goddelijke Komedie***, een episch gedicht geschreven in het Italiaans in plaats van het Latijn, wat baanbrekend was voor zijn tijd. Het gedicht is verdeeld in drie delen: ***Inferno (Hel)***, ***Purgatorio (Vagevuur)*** en ***Paradiso (Paradijs)***, en volgt Dantes allegorische reis door het hiernamaals, geleid door de Romeinse dichter Vergilius en later door Beatrice, zijn geïdealiseerde muze.

Dante was nauw betrokken bij de politiek in Florence, maar werd in 1302 verbannen uit Florence vanwege politieke conflicten. Hij bracht de rest van zijn leven door met rondzwerven door Italië, waar hij werkte aan zijn meesterwerk en andere werken, waaronder *Convivio* (Het banket) en *De Monarchia*. Zijn geschriften weerspiegelen zijn diepe kennis van theologie, filosofie en klassieke literatuur. Dante stierf in Ravenna in 1321, maar zijn nalatenschap heeft eeuwenlang standgehouden en talloze schrijvers, kunstenaars en denkers beïnvloed. Hij wordt vaak de "Vader van de Italiaanse taal" genoemd vanwege zijn gebruik van het Toscaanse dialect in zijn werken, wat later de basis werd van het moderne Italiaans.

Dante, door Fabio Licinio (1521-1565)

Structuur van de Goddelijke Komedie

DEEL 1: De hel

INFERNO (Italiaans voor '**Hel**') is het eerste deel van het 14e-eeuwse verhalende gedicht De Goddelijke Komedie van de Italiaanse schrijver Dante Alighieri. Het wordt gevolgd door Purgatorio en Paradiso. Inferno beschrijft de fictieve reis van Dante zelf door de Hel, geleid door de oude Romeinse dichter Vergilius. In het gedicht wordt de Hel afgebeeld als negen concentrische cirkels van kwelling die zich in de Aarde bevinden. Het is het "rijk van degenen die spirituele waarden hebben verworpen door toe te geven aan beestachtige verlangens of geweld, of door hun menselijk intellect te verdraaien tot bedrog of kwaadaardigheid jegens hun medemensen." Als allegorie vertegenwoordigt de Goddelijke Komedie de reis van de ziel naar God, waarbij het Inferno de erkenning en verwerping van zonde beschrijft.

DEEL 2: Het vagevuur

PURGATORIO (Italiaans voor "**Vagevuur**") is het tweede deel van Dantes Goddelijke Komedie, volgend op Inferno en voorafgaand aan Paradiso. Het gedicht werd geschreven in het begin van de 14e eeuw. Het is een allegorie die vertelt over de beklimming van Dante op de Berg van het Vagevuur, geleid door de Romeinse dichter Vergilius - behalve de laatste vier canto's, waarop Beatrice het overneemt als Dantes gids. Allegorisch gezien vertegenwoordigt Purgatorio het boetvaardige christelijke leven. Bij het beschrijven van de beklimming bespreekt Dante de aard van de zonde, voorbeelden van ondeugd en deugd, evenals morele kwesties

in de politiek en in de kerk. Het gedicht stelt de theorie voor dat alle zonden voortkomen uit liefde - hetzij perverse liefde gericht op het kwaad van anderen, of gebrekkige liefde, of de ongeordende of buitensporige liefde voor goede dingen.

DEEL 3: Het paradijs

PARADISO (Italiaans voor "*Paradijs*" of "*Hemel*") is het derde en laatste deel van Dantes Goddelijke Komēdie, na *Inferno* en *Purgatorio*. Het is een allegorie die vertelt over Dantes reis door de hemel, geleid door Beatrice, die de theologie symboliseert. In het gedicht wordt het paradijs afgebeeld als een reeks concentrische sferen rond de aarde, bestaande uit de maan, Mercurius, Venus, de zon, Mars, Jupiter, Saturnus, de vaste sterren, het Primum Mobile en ten slotte het Empyreum. Het werd geschreven in het begin van de 14e eeuw. Allegorisch gezien vertegenwoordigt het gedicht de opstijging van de ziel naar God.

Over de vertaler

Jules Grandgagnage (geboren als Julien Georges Grandgagnage - Elsene, 12 februari 1950) is een Nederlandstalig Belgisch schrijver, dichter, columnist en literair vertaler. Hij schrijft fictie en poëzie voor zowel volwassenen als kinderen. Daarnaast publiceert Grandgagnage ook studieboeken over filosofie en westerse esoterie, werkt mee aan de online encyclopedie ENSIE en verschillende online samenwerkingsprojecten met encyclopedische inhoud. In 2021 publiceerde hij een integrale Nederlandse vertaling van de Sonnetten van Shakespeare en

in 2023 een geannoteerde vertaling in verzen van John Miltons Paradise Lost.

Tekstverantwoording

Voor Dantes originele tekst in publiek domein werd gebruikgemaakt van Divina Commedia/Inferno op de Italiaanse Wikisource.

Voor de noten bij de vertaling van 'Inferno' maakte ik dankbaar gebruik van de nu auteursrechtvrije annotaties van onder meer Ten Kate (1877), Joan Bohl (1876) en Christinus Kops (1929). Ook de Franse vertaling van Félicité Robert de Lamennais uit 1856 was heel nuttig.

Dantes Terza rima, met een in elkaar grijpend rijmschema van drie regels (ABA, BCB, CDC, enz.) heb ik bewust niet nagevolgd. Rijmen dwingt de vertaler, en de dichter in het algemeen, vaak tot handigheidjes die een gekunstelde indruk geven en, erger nog, de vertaling te zeer doen afwijken van het origineel. In plaats daarvan koos ik voor een vlot leesbare poëtisch verwoorde ritmische vertaling in rijmloze terzinen. Hierbij heb ik gestreefd naar helder taalgebruik zonder afbreuk te doen aan de plechtstatige toon van het origineel. Aan u, lezer, om te oordelen of ik hierin ben geslaagd... Ik wens u alvast veel lees- en studieplezier!

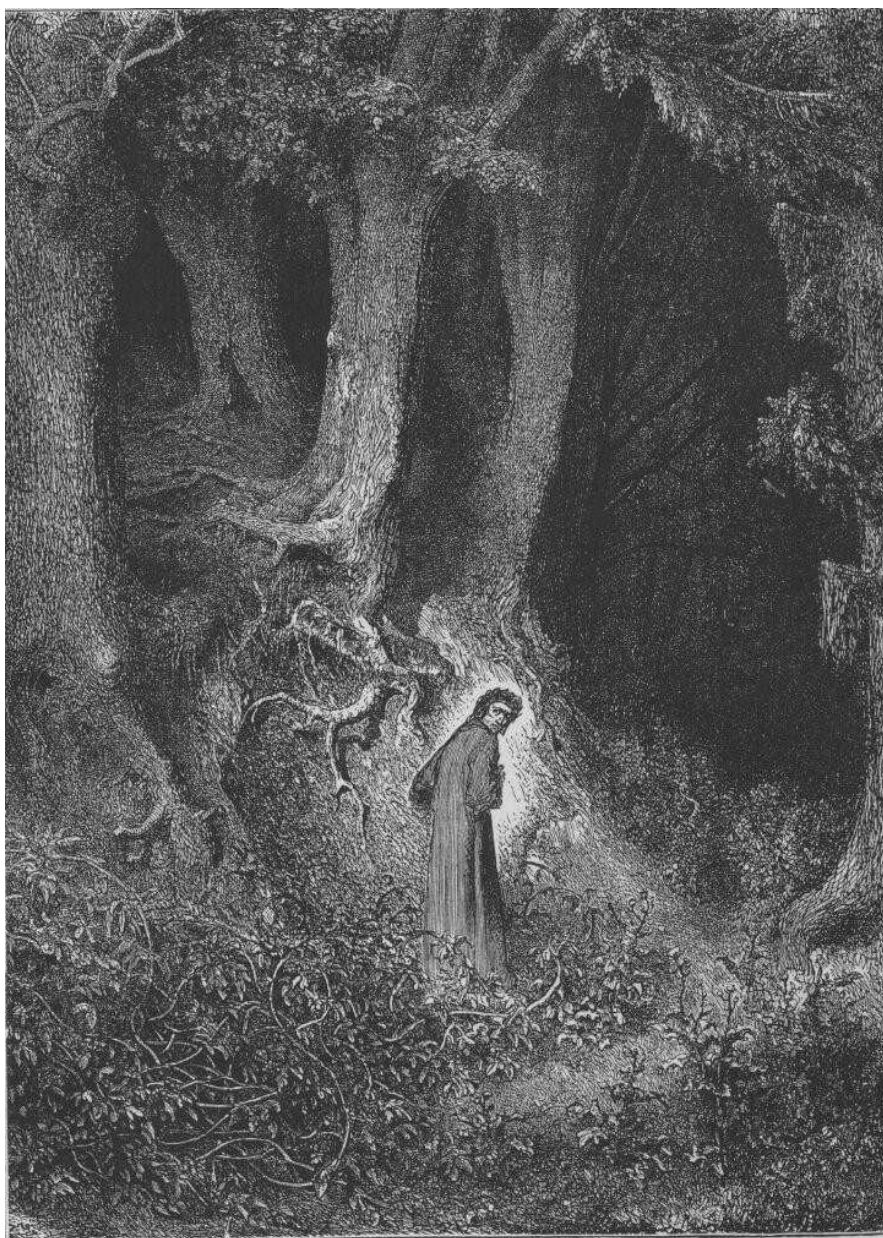
Gingelom, 1 augustus 2025,

Jules Grandgagnage

De Hel – Zang I

Thema Zang I:

De schrijver, verdwaald in een somber bos en verhinderd door wilde dieren om een berg te beklimmen, ontmoet Vergilius. Die belooft hem de straffen van de hel en later van het vagevuur te tonen, en dat hij vervolgens door Beatrice naar het paradijs zal worden geleid. Dante volgt de Romeinse dichter.

Halverwege onze levensreis bevond ik me in een somber woud,
want ik was afgedwaald van het rechte pad...

DE HEL - ZANG I

Halverwege onze levensreis 1
bevond ik me in een somber woud,
want ik was afgedwaald van het rechte pad.

Ach, hoe zwaar valt het me te zeggen
hoe het was, dit ruwe en machtige woud
waarvan de heugenis mijn angst weer voedt!

Het was zo bitter, schier aan de dood gelijk
doch wegens 't goede dat ik trof
zal ik ook daarover spreken.

Ik weet niet meer hoe ik daar kwam: 10
zo vol van slaap was ik
toen ik de ware weg verliet.

Maar aan de voet van de heuvel gekomen,
aan het einde van de vallei,
vervulde mijn hart zich met vrees.

Ik keek omhoog en zag zijn schouders
reeds gekleed in de stralen van de planeet
die anderen leidt naar alle rechte wegen.

Pas toen kwam de kolkende poel in mijn hart
tot bedaren, na alles wat ik die nacht 20
zo jammerlijk had ervaren.

En zoals hij, die amechtig hijgend,
door de zee op de oever aangespoeld
zich naar 't verraderlijk water keert en staart,

Zo deed mijn ziel, nog immer vluchtende:
Zij keerde zich weer naar de passage
die nooit voorheen een levende had doorgelaten.

Nadat mijn moeë lichaam was uitgerust
vertrok ik weer langs de verlaten helling
bij elke stap steunend op een lagere voet. 30

En daar, nog aan 't begin van deze klim,
stond er een slanke, vlugge panter
zijn leden bedekt met vlekkerig haar

die niet voor mijn gezicht wou wijken
en feitelijk mijn pad volledig versperde,
zodat ik meer dan eens vluchtend moest keren.

Het was de tijd van 't eerste ochtendlicht
als de zon opkomt met alle sterren
die haar vergezelden toen Gods Liefde

voor het eerst al 't schone in beweging bracht; 40
zodat ik met reden mocht verhop
de fraai gevlekte te kunnen overwinnen.

Zo sterkte mij dit zoete uur van het seizoen;
Maar het kon mijn angst niet temperen
bij de aanblik van wat een leeuwengestalte leek.

Het scheen dat hij, gedreven door hondsdolle honger
met recht hoofd mij aan zou vallen
want zelfs de lucht begon ervan te trillen.

En een wolvin met uitgemergeld karkas
en alles verterende begeerte 50
die reeds zovelen ellende had gebracht

wekte door de aanblik van haar ogen
in mij zoveel angst dat ik op de hoogte
van de heuvel alle hoop verloor.

Zoals hij die gretig winst verzamelt
en de tijd komt om die af te staan
zich verdrietig voelt en huilt

zo maakte me het rusteloos beest
dat me beetje bij beetje naderde
tot waar de zon niet meer doordrong. 60

Zo terugwijkend naar het lage oord
rees voor mijn ogen een vage gestalte
die zich hulde in onbewogen zwijgen.

Bij 't zien van deze man in de grote leegte
riep ik: "Heb meelij met mij,
wat Gij ook bent, schim of tastbaar mens!"

Hij antwoordde: "Ik ben geen mens, ik was er een,
en mijn familieleden waren Lombardijers
en Mantua was hun beider thuisland.

Ik ben na Julius Caesar geboren, dus te laat, 70
en woonde in Rome onder de goede Augustus
in de tijd van valse leugengoden.

Dichter was ik, en ik bezong in geprezen verzen
de zoon van Anchises die Troje ontvluchtte
toen het trotse Ilion werd verbrand.

Maar waarom keer je terug naar deze leegte?
Waarom beklim je niet deze prachtige berg
die het begin en oorzaak is van alle vreugde?"

"Gij zijt dus Vergilius", antwoordde ik hem
met beschroomde blos, "de bron waaruit 80
een brede vloed van verzen stroomde?"

O, roem en licht van andere dichters,
beloon me voor de lange studie
en de liefde die ik wijdde aan uw gedichten

Mijn Meester zijt Gij, en mijn voorbeeld:
aan u alleen heb ik mijn fraaie stijl te danken
die mij zo veel aanzien heeft gebracht.

Aanschouw dit beest, vermaarde wijze,
dat mij heeft doen wenden en help me
het beven van mijn aderen te bedwingen." 90

"Het ware beter langs andere weg te reizen,"
zei hij toen hij mijn tranen zag,
"als je wilt ontsnappen uit deze woeste plek;

Omdat het beest, waar jij om schreeuwt,
niemand toelaat zijn pad te betreden,
maar grijpt en om het leven brengt.

Zo'n slechte wrede aard heeft het
dat zijn begeerte nooit wordt gestild
en hij na 't eten slechts meer honger krijgt.

Talrijk zijn de dieren waar het mee paarde 100
en talrijk zijn degenen die nog volgen
tot de windhond komt die hem in pijn doet sterven.

Diens voedsel zal niet aards of lichamelijk zijn,
maar wijsheid, liefde en deugd
en zijn huis zal liggen tussen beide Feltro's.

Een zegening zal 't zijn voor 't nederige Italië
waarvoor de maagd Cammilla stierf,
en Euryalus, Turnus en Nisus van hun wonden.

Hij zal het beest uit elke woonst verjagen
en terugbrengen naar de hel 110
waar zij door Afgunst eerst werd losgelaten.

Ik acht het voor je welzijn dan ook beter
dat je me volgt en ik je gids kan zijn
om je van hier naar de Eeuwige Plaats te leiden,

waar jij wanhoopskreten horen zal
en oude bedroefde zielen zal zien
die allen smeken om een tweede dood.

Ook zal je hen zien die het louterend vuur
blij en geduldig verdragen met de hoop
eens te behoren tot de uitverkorenen. 120

En wil je nog tot hoger gaan, dan zal ik je
bij een waardiger ziel dan ik
achterlaten wanneer ik vertrek;

Want Hij, die daarboven regeert
wil niet, daar ik zijn wet weerstreefde,
dat iemand met mij zijn stad betreedt.

Overal daar zwaait hij zijn scepter;
Daar is zijn stad, daar staat zijn Hoge Zetel;
Zalig zijn zij die hij heeft uitverkoren!"

En ik sprak tot hem: "O, Dichter, bij de God 130
die u werd ontzegd roep ik u aan
om mij aan 't kwaad en erger nog te onttrekken:

Om me te leiden naar dat oord waarvan u sprak
tot aan Sint Pieters Poort en ook hen
kan aanschouwen wier lot u droevig stemt."

Toen kwam hij in beweging en ik volgde hem.

Noten Zang I

versregel 1 - '*Halverwege onze levensreis*' - *Nel mezzo del cammin di nostra vita*: metafoor voor het aardse leven opgevat als een reis waarvan de lengte wordt gemeten in de tijd en waarvoor de christelijke pelgrim is bestemd, op een route die zowel materieel als spiritueel is (dat wil zeggen de weg van de verlossing van eigen zonden). Dante stelt de duur van het menselijk leven in doorsnee op 70 jaar. (zie Convito tratt. IV c. 23) Hij was dus 35 jaar oud, toen hij zijn wonderbare tocht begon. En daar hij in 1265 is geboren, begint zijn tocht dus in 1300 en wel in de nacht van Witte Donderdag op Goede Vrijdag.

regel 2 - *una selva oscura* (somber woud): het bos is de toestand van zonde, van geestelijke verwarring, het gevolg van een wazig zicht van de zintuigen.

Regel 13 - 'Maar aan de voet van de heuvel gekomen': De heuvel betekent volgens de meeste uitleggers het hogere leven van deugd en genade. Volgens enkelen zou hij de Kalvarieberg verbeelden.

regel 17 - 'planeet'; *del pianeta che mena dritto altrui per ogne calle*: een perifrasis om de Zon aan te duiden. In het ptolemeïsche systeem werd de Zon beschouwd als een planeet die om de aarde draaide. Symbolisch gezien is zij het beeld van God, van de verlichtende genade, zozeer zelfs dat in het vagevuur de Zon het pad van de boetvaardige Dante verlicht (terwijl het paradijs het ware koninkrijk van licht is).

regel 30 - 'bij elke stap steunend op een lagere voet': Het beklimmen van de helling was reeds zo moeilijk, dat Dante, terwijl hij de ene voet oplichtte, de andere altijd vast op de grond hield om te rusten. Ook kan men er uit lezen, dat de dichter slechts aarzeland voortging.

regel 32 - 'een slanke, vlugge panter': Na de panter verschijnt aan Dante nog een leeuw (vers 45) en een wolvin (vers 49). Deze drie dieren worden veelal opgevat als zinnebeelden van de wellust, hoogmoed en hebzucht, die de mens op de weg van zijn bekering trachten tegen te houden.

regel 38 - 'als de zon opkomt met alle sterren'; *con quelle stelle (met alle sterren)*: de zon stond in Ram, een teken waarin de zon volgens hem zijn loopbaan begon bij de schepping.

regel 40 - 'voor het eerst al 't schone in beweging bracht': De wereld zou geschapen zijn in het jaargetijde van de lente, toen de zon in het sterrenbeeld stond van de Ram.

regel 60 - 'de zon': Christus.

regel 61 - 'het lage oord': Het donkere woud.

regel 62 - 'een vage gestalte': Die gestalte is, zoals zal blijken, de schim van de Latijnse dichter Vergilius.

regel 74 - 'de zoon van Anchises die Troje ontvluchtte': Aeneas.

regel 101 tot 105: '...en zijn huis zal liggen tussen beide Feltro's': De verzen 101–105 behoren tot de moeilijkste en duisterste van de gehele Commedia. De Windhond zou della Scala kunnen zijn, heer van Verona en zoveel als de plaatsvervanger van de Duitse Keizer in Italië. Onder de beide Feltro's kan men het stadje Feltro en het kasteel Montefeltro verstaan, waartussen het gebied van de Heren van Verona gelegen was.

regel 107, 108 - 'Camilla, Turnus, Euryalus en Nisus' zijn bekende personen uit de Aeneïs.

regel 111 - 'waar zij door Afgunst eerst werd losgelaten': De duivel.

regel 117 - 'een tweede dood': De tweede dood is de dood of de vernietiging van de ziel.

regel 118 - 'het louterend vuur': De zielen in het Vagevuur.

regel 122 - 'een waardiger ziel dan ik': Beatrice, Dantes jeugdliefde, die hem de Goddelijke Komedie inspireerde.

regel 125 - 'daar ik zijn wet weerstreefde': Vergilius bedoelt: omdat ik de wet van het christendom niet gekend heb. Weerstaan is dus alleen op te vatten in negatieve zin.

regel 132 - 'om mij aan 't kwaad en erger nog te onttrekken' d.w.z. het woud der zonde en de eeuwige verwerping.

regel 105 - 'en zijn huis zal liggen tussen beide Feltro's'; *tra feltro e feltro* (tussen beide Feltro's): Verona, de streek van Can della Scala, ligt tussen Feltro, een stad in de Marca Trivigiana, en Monte Feltro, een stad in het gebied van Urbino.

regel 117 - 'die allen smeken om een tweede dood'; *la seconda morte* (een tweede dood): "En in deze dagen zullen de mensen de dood zoeken en hem ni et vinden; en zullen begeren te sterven, en de dood zal van hen wegvlugten." Openbaring 9:6

regel 118 - *'het louterend vuur' ; contenti nel foco* (vrolijk in het vuur): De geesten in het vagevuur

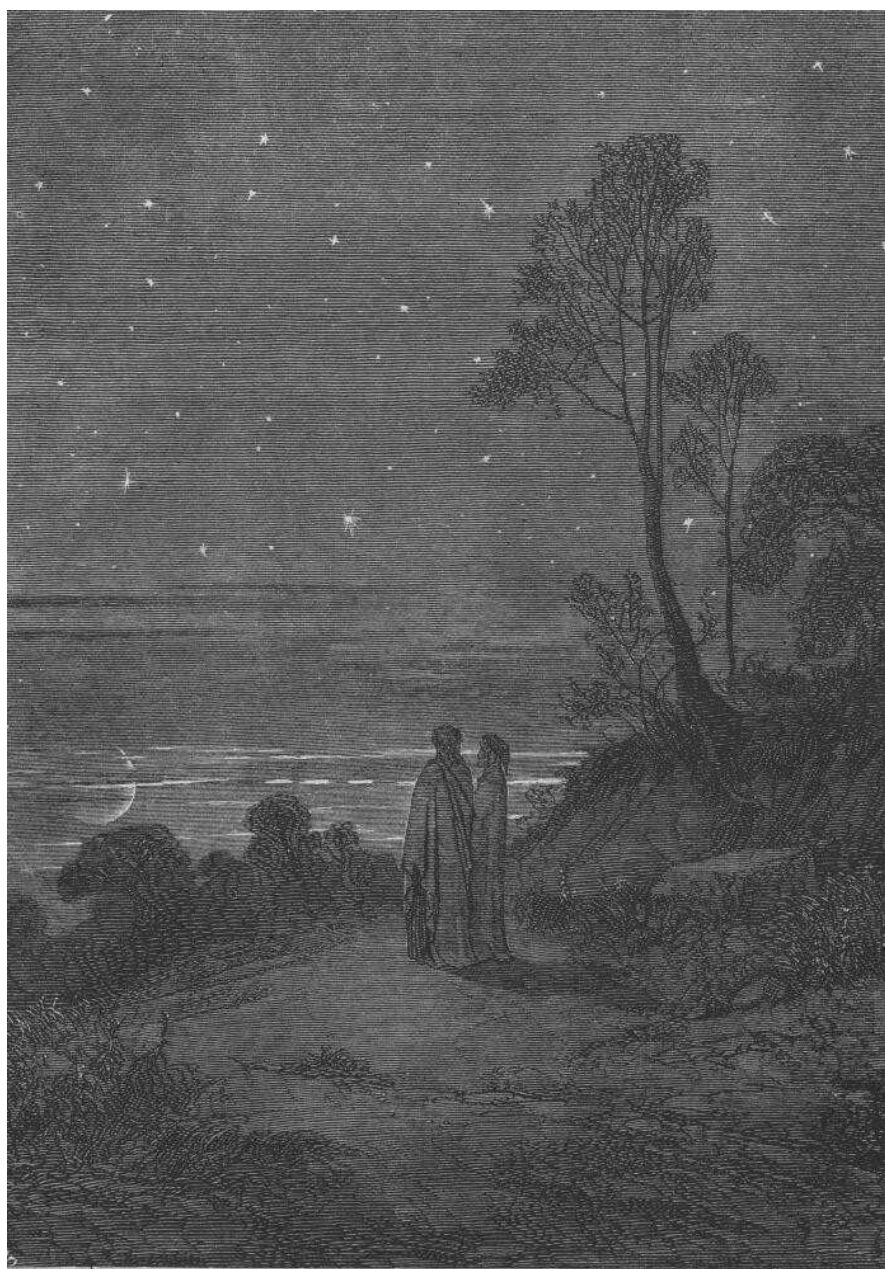
regel 122 - *'bij een waardiger ziel dan ik' ; anima più degna* (waardiger ziel): Beatrice, die de dichter door het paradijs leidt.vuurvuur

regel 134 - *'tot aan Sint Pieters Poort' ; la porta di san Pietro* (de poort van Sint-Pieter): De poort van het vagevuur, waarvan de dichter zegt dat deze bewaakt wordt door een engel die daar door Petrus is geplaatst.

De Hel – Zang II

Thema Zang II:

Na de aanroeping, die dichters gewoonlijk aan hun werk toevoegen, vertelt hij dat hij twijfelt of zijn kracht wel voldoende is voor de reis die hem werd voorgesteld. Echter, getroost door Vergilius, vat hij uiteindelijk moed en volgt hem als zijn gids en meester.

De dag verliep en 't vallend avondrood
onthief de aardewezens van hun werk..

DE HEL - ZANG II

De dag verliep en 't vallend avondrood 1
onthief de aardewezens van hun werk
maar mij wachtte nog de eenzame taak

om nog een zware strijd te voeren
zowel met de reisweg als met het mededogen
wat nu mijn geest zal schilderen zonder af te dwalen.

O, Muzen! O, Genie! Help mij nu!
O, geest die wat ik zag heeft opgetekend,
hier zal uw adeldom uit blijken.

"O, Dichter, die mij leidt," zo hief ik aan, 10
"Kijk of mijn kracht wel zal voldoen
voordat Gij mijn stappen kunt vertrouwen.

Gij zegt dat Silvius' vader, Aeneas,
ofschoon vergankelijk, toch 't pad vond
naar onsterfelijkheid en dat ook merkbaar was;

Maar als de tegenstander van alle kwaad
hem die gunst schonk, wetend van 't gevolg,
het wie en wat er uit hem voort ging komen,

dan zal het niemand met verstand bevreemden
dat hij als vader van het edele Rome 20
en van zijn imperium werd gekozen:

wat aantoon, zo we de waarheid willen spreken,
dat hij bestemd was voor de heilige plaats
waar de opvolger van Petrus zetelt.

Op deze tocht die u zo looft,
vernam hij dingen die zijn overwinning
en de paarse pausenmantel mogelijk maakten.

Toen steeg het Vat der uitverkiezing ten hemel
om kracht voor het geloof te vinden
waarmee de weg naar verlossing begon. 30

Maar waarom zou iemand mij die tocht vergunnen?
Ik ben Aeneas niet, noch ben ik Paulus;
Noch ik noch iemand anders vindt me dit waardig.

En daarom zou het dwaasheid wezen,
liet ik mij tot die tocht bewegen.
U bent wijs, begrijpt waarom ik het niet overweeg."

Zoals hij die niet meer wil wat hij wilde
en door nieuwe gedachten zijn doel verandert,
en zijn eerste plan geheel laat varen,

zo werd ik op die donkere heuvel, 40
toen ik na diep beraad afzag van die taak
die ik zo haastig ondernomen had.

"Als ik uw woorden goed heb begrepen,"
hernam de schim van de grootmoedige,
"is uw ziel beledigd door uw lafheid

die een mens vaak hindert en hem afkeert
van een eervolle onderneming
zoals slecht zicht met schuwe dieren doet.

Maar om je van deze vrees af te helpen,
zeg ik je waarom ik kwam en wat ik hoorde 50
toen ik voor het eerst je smart vernam.

Ik was een van hen, in spanning wachtend,
toen een dame mij riep, schoon en vroom,
zodat ik haar verzocht mij te bevelen.

Haar ogen straalden lichter dan de sterren
toen ze zoet en zacht begon te praten,
mij toesprekend met een engelenstem:

"O, hoffelijke ziel van Mantua,
wiens wereldlijke faam nooit zal vergaan
zolang de wereld bestaat, bestaat zij ook. 60

Mijn vriend, hoewel geen vriend van het fortuin,
werd op de doodse helling zo gehinderd
dat hij van angst zijn weg verlaten heeft;

Ook vrees ik dat hij te ver van 't pad is afgeweken,
dat ik ter redding te laat ben opgestaan,
na alles wat ik hoorde van de hemelingen.

Maar haast u nu om hem ter hulp te schieten
met uw wijs en sierlijk woordenspel
sta hem zo bij dat ik gerust kan zijn.

Beatrice ben ik, die u gebiedt te gaan, 70
Waar ik vandaan kom, wil ik nu wederkeren;
Liefde was het die mij dwong te spreken.

Als ik weer voor mijn Heer kom staan,
dan zal ik lovend spreken over u."
Zo sprak zij, en toen nam ik het woord:

"O Vrouwe van de deugd, alleen door jou
overtreft de menselijke soort alles
in de hemel met de kleinste sferen.

Uw gebod heeft mij zo goed bevallen,
dat 't snel uitvoeren nog te traag zou lijken; 80
Het is onnodig mij nog meer te openbaren.

Maar zeg me: Wat is de reden dat u niet schuwt
om hier naar dit middelpunt af te dalen
vanuit die ruime plaats waar u naar snakt?"

"Vermits u zo begeert om dit te weten,
zal ik het in het kort vertellen", sprak zij,
"waarom ik hier onbevreesd durf binnentreden.

Bevreesd moet men uitsluitend zijn voor dingen
die de macht hebben kwaad te doen;
de andere niet, omdat zij niet vreselijk zijn. 90

Ik ben gemaakt door God, Hem zij dank!
Uw ellende kan mij dus niet raken,
noch vallen vlammen van het vuur mij aan.

Een edele vrouw erbarmt zich in de hemel
over het obstakel waarheen ik u zend,
om 't harde hemels oordeel te verzachten.

In haar smeekbede verzocht zij Lucia
en zei: "Nu heeft uw getrouwe u nodig,
ik leg zijn lot en heil dus in uw handen."

Lucia, vijand van alles wat hard en wreed is, 100
verrees uit haar zetel en kwam naar de plaats
waar ik zat naast de oude Rachel.

"Beatrice", zei ze, "ware lof van God,
Waarom help je hem niet, die jou zo liefhad,
hij die voor jou opstond uit het gewone volk?

Haat je medelijden zijn tranen niet?
En zie je de dood niet die hem bestrijdt
aan de rivier waar de zee geen roem kent?

Nooit waren ter wereld mensen zo vlug als ik
om goed te doen en schade te ontvluchten 110
nadat ik zulke woorden had gezegd.

Ik kwam hierheen vanuit mijn zalige zetel,
vertrouwend op uw oprechte waardige woorden,
die u eren en hen die u aanhoren."

Nadat zij mij deze kwestie had uitgelegd,
draaide zij al wenend haar glanzende ogen,
hetwelk mij nog meer tot haasten noodde.

En tot jou kwam ik, zoals zij verlangde;
Ik heb je verlost van dat beest, dat jou
de korte weg op de schone heuvel versperde. 120

Dus: wat is er? Waarom nog blijven staan?
Waarom voedt de lafheid zich met je hart?
Waar is je durf en stoutmoedigheid?

Wetende dat drie zulke Dames welwillend
zorgen voor jou in het hemelhof,
en mijn toespraak jou veel goeds belooft?"

Zoals wat bloeit door nachtvorst eerst gebogen
en gesloten wordt, zich weer opent
en met rechte stengel de zon begroet,

Zo deed ik met mijn vermoeide kracht 130
toen nieuwe moed mijn hart instroomde
en ik als onverschrokken persoon aanving:

"O barmhartige Zij die mij heeft geholpen!
En hoffelijke Gij die zo snel
haar waarachtige woorden heeft gehoorzaamd!

Gij wist mijn hart met nieuw verlangen te vullen
met uw woorden, waardoor ik nu durf
terug te keren naar mijn eerste voornemen.

Ga nu, mijn gids, mijn heer en mijn meester,
want één enkele Wil stuwt ons beiden." 140
Zo sprak ik. En toen hij in beweging kwam,

volgde ik hem langs het hoge bospad.

Noten Zang II

regel 8 - 'O, geest': geheugen.

regel 13 - 'Silvius' vader': Aeneas. In het zesde boek van de Aeneis verhaalt Vergilius over diens tocht naar de onderwereld.

regel 16 - 'de tegenstander van alle kwaad': God.

regel 18 - 'het wie en wat er uit hem voort ging komen': Aeneas moest de stichter worden van het Romeinse Rijk en de stamvader van het beroemde Romeinse volk.

regel 20 - 'dat hij als vader van het edele Rome en van zijn imperium werd gekozen': Voor Dante is er een nauwe band tussen het Imperium en het pausdom.

regel 21 - 'Empyreum' (vuur, of lichthemel), de hoogste der hemelen en het eigenlijk verblijf der Godheid.

regel 24 - 'de opvolger(s) van Petrus': De Pausen.

regel 25 - 'Op deze tocht die u zo looft': De reis van Paulus naar de onderwereld is vermoedelijk ontleend aan de middeleeuwse legende 'Het visioen van St. Paulus'.

regel 26, 27 - 'zijn overwinning en de paarse pausenmantel': Aeneas ondernam zijn tocht naar de onderwereld uit liefdevolle gedachtenis jegens voor zijn gestorven vader en vernam van hem zeer bemoedigende voorspellingen omtrent zijn toekomst.

regel 28 - '*Toen steeg het Vat der uitverkiezing ten hemel*'; *lo Vas d'elezione*: het uitverkoren vaartuig of Vat der Uitverkiezing – Sint-Paulus.

regel 52 - '*Io era tra color che son sospesi*' ('Ik was een van hen, in spanning wachtend'): de geesten in Limbo, noch toegelaten tot een staat van glorie, noch gedoemd tot straf.

regel 53 - 'toen een dame mij riep, schoon en vroom': Die heilige Vrouw is Beatrice.

regel 58 - 'O, hoffelijke ziel van Mantua': Vergilius.

Regel 70 - *Beatrice*: de dochter van Folco Portinari, hier verbeeld als hemelse wijsheid of theologie.

regel 78 - 'in de hemel met de kleinste sferen': De kleinste hemel is de maanhemel. Volgens het Ptolemeïsche wereldstelsel wordt de aarde, het onbewogen middelpunt van het heelal, omgeven door negen concentrische hemelsferen, waarvan de eerste en kleinste de maanhemel en de laatste en grootste de kristalhemel is. Met de verzen 76.-78 bedoelt Dante dus, dat Beatrice door haar deugden het menselijk geslacht verheft boven alles wat er op aarde is.

regel 83 - 'om hier naar dit middelpunt af te dalen': In de Eerste Kring van de Hel of het Voorgeborchte waar de deugdzame heidenen zijn.

regel 84 - 'vanuit die ruime plaats': Het empyreum (Tiende hemel).

regel 94 - 'Een edele vrouw erbarmt zich in de hemel': Maria.

regel 97 - 'Lucia', de bekende martelares van Syracuse, is de patrones voor oogziekten en hier het zinnebeeld van de verlichtende genade. Zij werd door Dante op bijzondere wijze vereerd.

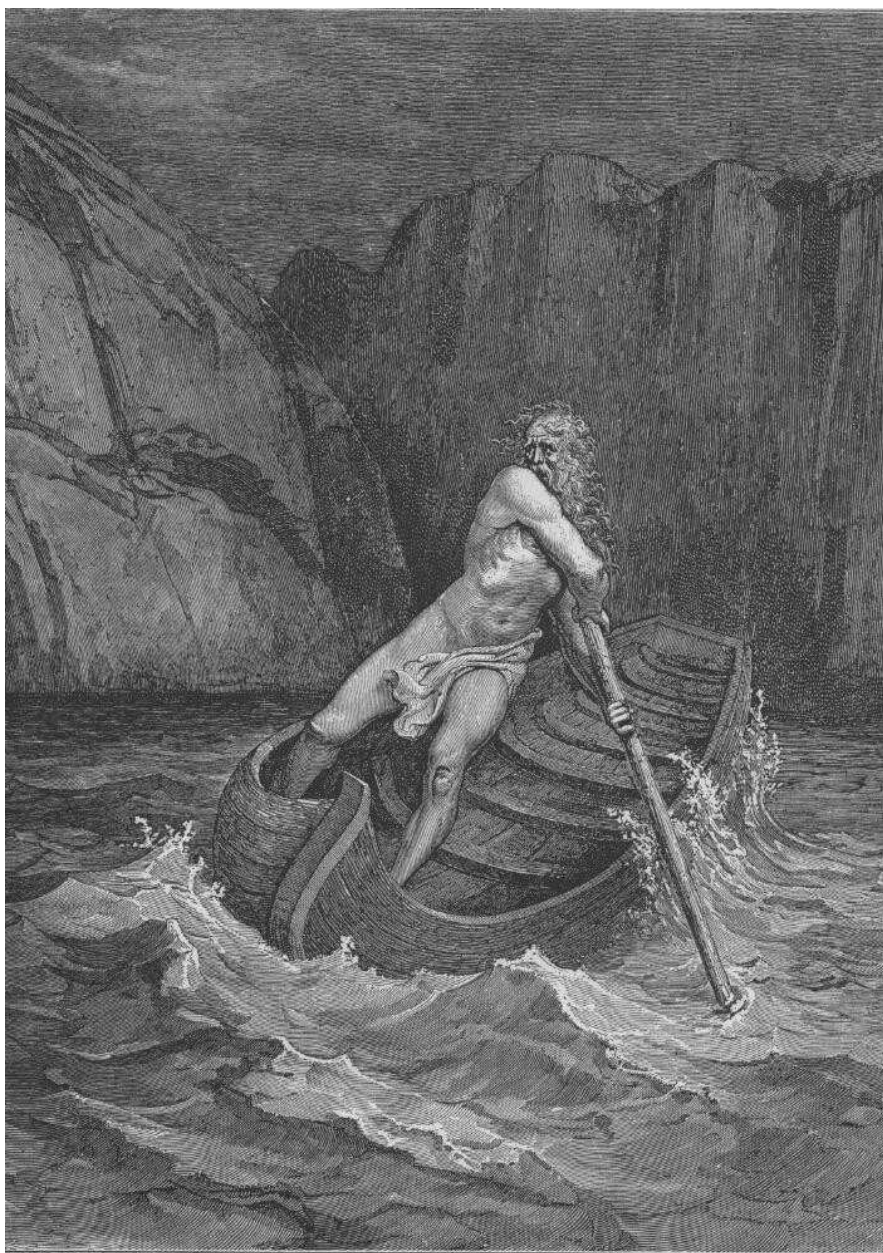
regel 102 - 'Rachel': de vrouw van de aartsvader Jacob.

regel 124 - 'drie zulke Dames': Deze drie gebenedijde vrouwen (Maria, Lucia en Beatrice) beduiden het bovennatuurlijk element in het zielkundig proces van onze bekering, terwijl Vergilius het natuurlijk element verzinnebeeldt. Maria is de voorkomende genade; Lucia de verlichtende genade; Beatrice de volmakende genade en Vergilius het natuurlijk licht der rede.

De Hel – Zang III

Thema Zang III:

Dante, die Vergilius volgt, komt bij de poort van de Hel waar ze beiden binnengaan, na de vreselijke woorden te hebben gelezen die daarop geschreven staan. Hier, zo hoort hij van Vergilius, worden degenen gestraft die hun leven hebben doorgebracht in een staat van apathie en onverschilligheid voor zowel goed als kwaad. Vervolgens komen ze bij de rivier de Acheron. Daar treffen ze de oude veerman Charon aan, die de geesten naar de overkant brengt. Zodra Dante die bereikt, wordt hij door angst overmand en raakt in vervoering.

En daar, op ons afkomend in een boot,
riep een oude man - met witte haren:
luidkeels: "Wee u, verdorven zielen!"

DE HEL - ZANG III

Door mij gaat Gij naar de stad der droefenis 1
Door mij gaat Gij naar het Eeuwige Lijden
Door mij gaat Gij naar de Verloren zielen

Gerechtigheid was het die mijn Maker bewoog
Mij schier goddelijke kracht te geven
Hoogste wijsheid en de Eerste Liefde

Vóór mij bestond van al wat werd gemaakt
Slechts dat wat Eeuwig is, zoals ik ben
Laat achter alle hoop wie binnen gaat!

Dit opschrift in duistere tekens zag ik staan 10
Bovenaan een poort, waarop ik zei
"Meester, die woorden kan ik niet verstaan."

Tot mij zei hij als een verstandig mens:
"Lafheid en achterdocht moeten hier vergaan
Hier laat men elke vorm van schroom terzijde.

We zijn nu op de plaats die ik beschreef
Waar droeve zielen dwalen van wie de geest
Het hoogste goed, 't verstand, verloren heeft."

Waarop hij zijn hand legde op de mijne
Met blij gelaat, wat mij aan kracht deed winnen, 20
En mij naar de Geheime Dingen leidde.

Daar hoorde ik zuchten, huilen en getier
weerklinken door de sterrenloze lucht

zodat ik al meteen begon te schreien.

Wirwar van talen, gruwelijke samenspraak,
smartelijk geroep en woedende kreten
en stemmen hoog en hees, en slaan van handen

maakten een tumult dat wervelen bleef
in de eeuwig zwartgetinte lucht
als zand dat warrelend opwaait in de wind. 30

En ik, het hoofd in huivering omkneld,
vroeg hem: "Meester, wat is dat wat ik hoor?
En welk volk is zo door pijn verslagen?"

Hij zei: "Dit ellendige bestaan
is voorbehouden aan de droeve zielen
die leefden zonder schande en zonder eer.

Vermengd zijn zij met het laaghartig koor
der engelen die niet opstandig waren,
noch trouw aan God, maar op zichzelf bleven.

De hemel verjoeg ze om zelf zuiver te blijven, 40
De diepe hel nam ze niet op, opdat
zondaars zich niet op hen zouden beroemen."

En ik: "Welke zware last is 't dan,
die hen zo vreselijk doet klagen, meester?"
Hij antwoordde: "Ik zal het je kort vertellen."

Dezen hebben geen hoop meer op de dood,
en zo verachtelijk is hun blinde leven,
dat zij elk ander lot benijden.

Geen roem of eer wacht hen in deze wereld;
Genade en gerecht verachten hen beide. 50
Laten we zwijgen over hen en verder gaan."

En ik, toen ik weer keek, zag ik een vaandel
zo snel ronddraaien dat het me leek
dat 't zonder rust eeuwig zou bewegen.

Daarachter volgde zo'n lange stoet van mensen
dat ik met grote moeite kon geloven
dat de Dood zovelen had geroofd.

Nadat ik meende er enkelen te herkennen,
zag ik de gelijkenis van hem
die door lafheid 't hoogste had geweigerd. 60

Meteen begreep ik met grote zekerheid
dat dit de laffe zielen moesten zijn,
door God en Zijn vijanden verworpen.

Die verworpenen, die nooit echt leefden,
liepen naakt en werden fel gestoken
door muggen en door wespen die daar waren.

Zij besmeurden hun gezichten met bloed,
dat, vermengd met tranen, aan hun voeten
werd verzameld door walgelijke wormen.

En toen, voorbij hen kijkend, zag ik schimmen 70
langs de oever van een grote stroom;
waarop ik zei: "Heer, Laat me nu weten

wie deze mensen zijn en welke wet
hen prikkelde tot deze overtocht,
zoals ik kan zien ondanks het zwakke licht."

En hij antwoordde: "Wanneer we stilstaan
aan de treurige oever van Acheron,
dan zullen al deze zaken je duidelijk zijn."

Met beschaamde, neergeslagen ogen,
bang dat wat ik zei hem had beledigd, 80
sprak ik niet eer we de stroom bereikten.

En daar, op ons afkomend in een boot,
riep een oude man - met witte haren
luidkeels: "Wee u, verdorven zielen!

Vergeet uw hoop om ooit de hemel te zien:
Ik kom om u te leiden naar de oever
van het eeuwig duister, naar vuur en vorst.

En jij die daar nadert, jij levende ziel,
blijf weg van dezen - want zij zijn de doden."
Maar toen ik geen aanstalten maakte om te gaan, 90

zei hij: "Een andere weg en andere havens -
niet hier - voeren je naar je eigen oever:
een lichter vaartuig zal je moeten dragen."

Mijn gids zei: "Charon, wees niet zo verbolgen:
onze doorgang is gewenst hierboven,
volgens wat Hij Wil, dus vraag niet verder."

Nu viel er kalmte over de ruige wangen

van de veerman van het grauwe water,
van wie de ogen omringd waren door vlammen.

Maar al die geesten, naakt en uitgeput, 100
werden kleurloos en klapperden met hun tanden
zodra ze Charons wrede woorden hoorden;

Ze vervloekten God en eigen ouders
en de mensheid, alsook de plaats en tijd
van hun conceptie en van hun geboorte.

Toen trokken ze zich allemaal samen terug,
luid huilend, aan de boze kust
die ieder mens wacht die God niet vreest.

De demon Charon, met ogen als gloeiende sintels,
door hen te noemen, drijft allen bij elkaar; 110
en slaat met zijn roeispaan wie gaat liggen.

Zoals in de herfst de bladeren neerdwarrelen,
het ene na het andere, totdat de tak
al zijn gevallen resten op de grond ziet,

zo daalde het rampzalige zaad van Adam
een voor een van de oever af,
als vogels aangetrokken door zijn roep.

Zo trekken ze het duistere water over;
En zelfs voor 't bereiken van de overkant,
heeft zich al een nieuwe groep gevormd. 120

"Mijn zoon," zei de genadige meester tot mij,
"zij die zijn gestorven onder Gods toorn,

al dezen verzamelen zich hier uit alle landen;

en ze hunkeren naar de oversteek,
aangespoord door hemelse gerechtigheid,
die hun vrees verandert in verlangen.

Geen enkele goede ziel gaat hier ooit heen;
daarom, als Charon over u heeft geklaagd,
besef je nu wat hij hiermee bedoelde."

En nadat dit alles was gezegd, ¹³⁰
beefde de donkere vlakte zo enorm—
dat ik nu nog van angst baad in het zweet.

Een wervelwind brak uit de betraande aarde
met een rood-karmozijnen licht,
dat al mijn zinnen overweldigde;

Ik viel als een man door slaap gegrepen.

Noten Zang III

regel 1 e.v. - De negen eerste verzen vormen het opschrift boven de poort van de hel. Dante laat daarin de poort zelf spreken. "En dezen zullen gaan in de eeuwige pijn" komt letterlijk uit Mattheüs XXV:46

regel 6 - 'Hoogste wijsheid en de Eerste Liefde': la divina podestate, la somma sapienza e 'l primo amore": Kracht", "Wijsheid", "Liefde", de drie Personen van de Heilige Drie-eenheid.

regel 7 - "Vóór mij bestond van al wat werd gemaakt...": De hel werd geschapen bij Lucifers val, na de schepping van de hemelsferen en de engelen. Mogelijk ook na de aarde, maar voor de schepping van de mens.

regel 18 - 'Het hoogste goed, 't verstand, verloren heeft': il ben de l'intelletto - Aristoteles zegt: "De deugd van het intellect is het hoogste goed"; en Dante zegt in zijn Convivio: "Het Ware is het goede van het intellect." Met andere woorden, de kennis van God is het hoogste intellectuele goed.

regel 21 - 'de Geheime Dingen': de plaats, waar de beide dichters nu staan, is een brede zoom of strook rondom de helse afgrond. Het is de zogenaamde Voor-Hel. Hier worden ten eerste de engelen gestraft, die bij de opstand van Lucifer onzijdig bleven; ten tweede: zij die eens in de wereld goed noch kwaad waren.

regel 46 - 'Dezen hebben geen hoop meer op de dood': Zij missen alle hoop op vernietiging van hun bestaan.

regel 50 - 'Genade en gerecht verachten hen beide': De Hemel (Erbarming) wil ze evenmin opnemen als de Hel (Gerechtigheid).

regel 59, 60 - "gelijkenis van hem die door lafheid 't hoogste had geweigerd": Waarschijnlijk Celestinus V, een kluizenaar van 80 jaar oud. In 1294 tot paus verkozen, gaf hij dit ambt na slechts 5 maanden op ten gevolge van machinaties van Bonifacius VIII die zichzelf tot paus liet verkiezen.

regel 71 - 'langs de oever van een grote stroom': De Acheron, de eerste grote rivier van de Hel.

regel 83 - 'riep een oude man - met witte haren': Charon, de veerman uit de onderwereld der Klassieken.

regel 93 - "een lichter vaartuig zal je moeten dragen": het bootje dat de geredde zielen naar de Louteringsberg ('Purgatorio') brengt. Charon wil hiermee zeggen dat Vergilius niet verwezen is naar de Hel en daarom langs een andere weg in het land der eeuwigheid moet zien te geraken.